

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Sakarya University Faculty of Theology

e-ISSN: 1304-6535

Cilt/Volume: 26, Sayı/Issue: 50, Yıl/Year: 2024 (Aralık/December)

**Ercan Çelik. Çocuk, Suç ve Din İlişkisi. İstanbul: Beyan Yayınları,
2023, 208 s.**

Değerlendiren/Reviewed by

Murat Kaya

Arş. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı – Res. Asst., Çankırı Karatekin University, Faculty of Islamic Sciences, Department of History and Religions.

muratkaya@karatekin.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-2230-5193>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Kitap Dergerlendirmesi/Book Review

Geliş Tarihi/Date Received: 02/08/2024

Kabul Tarihi/Date Accepted: 09/10/2024

Yayın Tarihi/Date Published: 15/12/2024

İntihal: Bu makale, *iThenticate* yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by *iThenticate* and no plagiarism detected.

Copyright © Published by Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi – Sakarya University Faculty of Theology, Sakarya/Turkey.

Öz

Ercan Çelik, *Çocuk, Suç ve Din İlişkisi* isimli kitabında sosyolojik bir olgu olarak tanımladığı "suç olgusu" ile toplumun bir parçası olan çocuk ögesi arasındaki ilişkiyi incelerken dinin muhtemel fonksiyonlarına odaklanmaktadır. Yazar bunu gerçekleştirirken "suç" ve "suçluluk" kavramlarının muhtevasına değindikten sonra "suç ve suç olgusuna dair muhtelif teorileri okuyucunun bilgisine sunmaktadır. Ardından, suç olgusunun toplumsal çerçevesini irdelleyip özellikle "çocuk suçlular" veya "suça sürüklenen çocuklar" özelinde çocukların "suçlu mu" yoksa "suça itilmiş/sürüklenmiş mi" oldukları sorgulanmaktadır. Cezaevinde çocuk suçlular ile yapmış olduğu mülakatlara yer vererek, çocukların dindarlık düzeyleri ile suç arasındaki korelasyona dikkat çekerek suçun oluşumunda dinin caydırıcı rolüne dair bulgular paylaşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Suç, Çocuk Suçlular.

Abstract

In his book titled *Çocuk, Suç ve Din*, Ercan Çelik focuses on the functions of religion between the "crime phenomenon", which he defines as a sociological phenomenon, and the child as a part of society. The author presents the content of the concepts of "crime" and "criminality" and then presents various theories on crime and the phenomenon of crime. Then, he examines the social framework of the phenomenon of crime and questions whether children are "criminals" or "pushed/driven to crime", especially in the case of "juvenile offenders" or "children driven to crime". By revealing the interviews he conducted with juvenile offenders in prison, he draws attention to the correlation between the level of religiosity of children and crime and shares findings on the deterrent role of religion in the formation of crime.

Keywords: Sociology of Religion, Crime, Juvenile Offenders.

Çocuklar, toplumların gelecekleleri olduğundan bütün toplumlar tarafından ihtimam gösterilmişlerdir. Ülkemizde de çocuklar, Uluslararası antlaşmalara paralel olarak yasalarla koruma altına alınmışlardır. Bütün bunlara rağmen çocuklar suistimale ve suça karşı gereğince korunamamaktadır. Bunun elbette birçok sebebi olabilir. Ancak bundaki en büyük faktör parçalanmış aile yapısıdır. Çocuk suçluluğu, geçiş döneminde bocalayan çocuklara özgü dōnemsel bir olgudur. Dolayısıyla suça sürüklenmiş bir çocuğu ömür boyu taşımak zorunda kalacağı bir damgalamadan uzak tutmak gerekir. Çocuğun kaybedilmemesi ve topluma kazandırılmasında aile, toplumsal kurumlar işbirliği içinde olmalıdırlar. Bu bağlamda yazar, eserinde, din olgusunun çocuk suçluluğu ile mücadelede elverişli bir unsur olarak kullanılabileceğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Yazar, Din Sosyolojisi alanında akademisyen olarak görev yapmaktadır.

Bu eser Giriş, "Kavramsal Çerçeve", "Suçun Toplumsal Çerçevesi" ve "Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirilmesi" başlıklı üç ana bölüm ve Sonuç'tan oluşmaktadır. Eserin başına Kısaltmalar ve Önsöz, sonuna Kaynakça eklenmiştir. Ayrıca istifade edilen internet kaynaklarının erişim linkleri "İnternet Kaynakları" başlığı adı altında paylaşılmıştır.

Din ve suç arasındaki korelasyona dikkat çekerek özellikle suçun önlenmesi ve dahası bu çalışma özelinde çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesinde dinin işlevselliğinin irdelendiği belirtildikten sonra (Önsöz) Giriş bölümü (s. 11-22) karşımıza çıkmaktadır. Giriş bölümünün okuyucunun zihnini

ısrındırmak maksadıyla yazıldığını söylemek doğru olacaktır. Zira bu bölümde, din olgusu, suç olgusu, Din Sosyolojisi ve suçu engellemek hususunda dinin caydırıcı işlevlerine dair kısa ve genel tanımlar üzerinden okuyucunun temel kavramlar konusunda fikir sahibi olması sağlanmıştır. Ayrıca giriş bölümünde bahsedilen bir başka mesele de modernleşme ile suç olgusu arasındaki yatay ilişkidir. Yazar, modernleşmenin toplum üzerindeki şok, anomi ya da travma şeklindeki yansımalarını vurgulayarak kültürel yozlaşma, değer yargılarında çözülme ve kopuş, kuşaklar arası çatışma gibi durumların ortaya çıktığı görüşünü destekler bir duruş sergilemektedir. İlerleyen bölümlerde zaman zaman bu mesele üzerinde daha detaylı anlatımlara ve açıklamalara yer verilecektir. Bu noktada modernleşmenin yanı sıra sanayileşme, hızlı kentleşme, göç hareketleri ve tüm bunların doğurduğu sosyo-ekonomik ve toplumsal sorunlar suça iten faktörler olarak görülmektedir. Girizgâh bağlamında üzerinde durulan suç etmenleri karşısında, suçun engellenmesinde dinin caydırıcılığı dışında dinin toplumu koruyucu ve birleştirici birçok fonksiyonundan bahsedilmiştir. Yazar, suçun minimize edilmesi noktasında dinin etkinliği konusundaki görüşlerini başka çalışmalarında da ortaya koymuştur.¹ Son olarak Giriş bölümünde yazarın kendi din sosyoloğu formasyonundan kaynaklanan Din Sosyolojisi alanına dair ve dinin fonksiyonları üzerine yaptığı kişisel yorumları göze çarpmaktadır. Ayrıca kullanılan dipnotlara bakıldığında, Batı *academiasında* ülkemize kıyasla daha önde olduğunu söyleyebileceğimiz din sosyolojisi², kriminoloji, suç olgusu gibi alanların farkındalığıyla batı *akademiasından* önemli referanslar paylaşılarak alana ait batı literatürünün Türk *academiasında* tanıtılmasına da vesile olmuştur, denilebilir. Yine din sosyolojisi alanında uzmanlaşmış Türk araştırmacıların çalışmalarına da atıfta bulunulması özellikle bu alanda sayıları artan genç ve yeni araştırmacılara ve okurlara literatürü tanıma olanağı sunmuştur.

“Kavramsal Çerçeve” başlıklı birinci bölümün (s. 23-32) kendi içerisinde “Konu ve Amaç” ve “Yöntem” alt başlıklı iki kısımdan oluştuğu görülmektedir. Öncelikle Konu ve Amaç başlıklı kısımda “suç” ve “suçluluk” gibi kavramların anlaşılmasının amaçlandığı ve bu bağlamda suçun mahiyetine dair muhtelif görüşlere yer verildiği dikkat çekmektedir. Bu arada okur tarafında kafa karışıklığına neden olabilecek “suç” ve “suça sürüklenme” gibi kavramların tanımı yapılarak bu iki kavram arasındaki farka değinilmesi son derece yerinde bir hatırlatma olup, okuyucuda müstakil bir farkındalık oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, eserin muhtevasının suça sürüklenen çocuklar üzerine yoğunlaşması çocuk suçluluğu hakkında ayrı bir farkındalık uyandırmıştır.

1 Ercan Çelik vd., “Çocukların Suça Sürüklenmesinin Önlenmesinde Aile Kurumu ve Dinin Önemi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 23/4 (2018).

2 Ercan Çelik, “Yüksek Eğitim Sisteminde Din Sosyolojisinin Yeri”, *Klasikten Moderniteye Geçiş Bağlamında Türkiye’de Dini Eğitim*, ed. Seyfullah Kara - Salih Aybey (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2022), 253-268.

Geleneksel toplum yapısındaki çözülme, aile yapıları ve dinî davranışlar/dinî yaşantı düzeyi, eğitim düzeyi gibi unsurların suça sürüklenmede bilhassa çocuklar üzerindeki muhtemel tesirlerinin eserin muhtevasını oluşturacağı zaman zaman hatırlatılmıştır. Bu bölümün ikinci kısmı olan “Yöntem” ile araştırma yapılırken hangi araştırma ve analiz yöntemlerinin kullanıldığı hususunda okuyucuya bilgi verilmiştir. Nitekim sosyal bilimlerde kullanılan araştırma stratejileri ve kuramlarının (pozitivist, hermenötik veya yorumlayıcı, eleştirel, feminist, postmodern vb.) içinden bu çalışma özelinde hermenötik yöntem ile hareket edildiği belirtildikten sonra araştırmanın içeriğini oluşturan ölçekler hakkında da okuyucu aydınlatılmıştır. Son olarak uygulama sırasında mülakat tekniğine başvurulduğu ve objektifliği sağlamak ve korumak adına muhtelif mülakat tekniklerinden istifade edildiği söylenmiştir. Katılımcılara yöneltilen anket sorularının analizi ve sonuçlarının doğru yapılması ve sıhhatli sonuçlar elde edilmesi için analiz ve değerlendirme programına (SPSS) başvurulduğu ifade edilmiştir. Bu sayede okuyucu suça sürüklenen çocuklar örneklem grubunun dindarlık düzeylerine ilişkin araştırmada, kapsam ve yöntem hususunda yazarın izlediği adımları görebilmektedir. Yazar bu bölümün sonunda, suça sürüklenen çocukların ampirik yöntemle tespit edilmiş olan dine yönelik tutumlarının, yapılan mülakat sonucunda elde edilen verilerin hermenötik yöntemle yorumlandığını hatırlatmaktadır.

Kitabın “Suçun Toplumsal Çerçevesi” başlıklı ikinci bölümünün (s. 33-108) ise kendi içinde “Suç Teorilerine Sosyolojik Yaklaşımlar (Klasik Akım ve Pozitivist Akım)”, “Suç Olgusu”, “Sapma”, “Anomi ve Suç İlişkisi”, “Çocuk Suçluluğu”, “Cezaevi”, “Aile”: En Güvenli Sığınak” ve “Şiddet ve Çocuk Suçluluğu” başlıklı alt bölümlerden oluştuğu görülmektedir. Suç olgusunun tarihsel süreç içerisinde teorik bağlamlarda nasıl tanımlandığı, değerlendirildiği ve gelişmeler dahilinde teoriye evrilen “Klasik Akım” ve “Pozitivist Akım” yaklaşımları bu bölümde etraflıca açıklanmaktadır. Bu bölümde müstakil bir alt başlık ile “Suç Olgusu” detaylı bir şekilde açıklandığı gibi muhtelif perspektifler dahilinde suç ve toplum arasındaki ilişkiye dikkat çekilerek suçlu figürünün ortaya çıkmasında toplumun tesiri diğer bir deyişle toplumun muhtemel suç ve suçlunun oluşumundaki etkisi vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda suç olgusu sosyolojik açıdan değerlendirilirken bireyleri/grupları, kısaca toplumu, suça yöneltici bir unsur olarak görülen “sapma” ve “anomi” gibi hususlara değinilmesi sadece modernite ile suç (veya geleneğin çözülmesi ve suç) arasındaki yakın ilişkinin anlaşılmasına fayda sağlamakla kalmamış ayrıca, toplumda suçun sosyolojik bir hal alan dürtülerinin tanınmasına olanak sağlamıştır. Buradan hareketle suçun canlılığını/devamlılığını sağlayan toplum içinde “çocuk suçluluğu” konusunda çocukların suçlu mu yoksa suça itilmiş/sürüklenmiş mi oldukları sorgulanmıştır. Özellikle çocuk suçluluğu hususunda toplumun etkisini vurgulayarak böyle bir farkındalığın oluşmasına gayret edilmesi son derece yerinde olmuştur. Ayrıca toplumsal

çerçevelerin yanı sıra suç oluşumundaki bireysel unsurların (biyolojik, psikolojik, patolojik) etkisi de ihmal edilmemiştir.

İkinci bölümde dikkat çekilen bir başka mesele de “ceza” (s. 85-91) meselesidir. Nitekim suçun etraflıca irdelendiği bu bölümde “ceza”dan bahsetmek yavan kalabilirdi. Zira yazar burada cezanın suçu önlemedeki başarı-sızlığına dikkat çekerek, bilhassa cezaevleri özelinde birtakım eleştiriler getirmektedir. Yazar bu konuda, tarihsel süreç içerisinde işkence ve idam gibi toplum nezdinde onur kırıcı infaz sistemlerinden günümüzde kişiyi özgürlüğünden alıkoyma ve rehabilitasyon gibi aşamalara gelindiği tezini destekleyip bunu bir kazanım olarak görmektedir. Öte yandan hapishanelerin her ne kadar eskiye nazaran daha elverişli koşullar ve imkânlarla sahip olsalar da suçu yaratma konusunda etkili/teşvik edici bir lokasyon olduğunu belirtmekten kaçınmamıştır. Örneğin erken yaşta özgürlüğü kısıtlayıcı ceza verilen çocukların diğer çocuklara oranla ileriki yaşlarda daha kolay cezaevine girmelerine dikkat çekmesi bu durumu açıklamaktadır.

Kitabın “Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirilmesi” başlıklı üçüncü bölümü (s. 109-193) ise yazarın yürüttüğü araştırma ve uyguladığı mülakattan elde ettiği verileri okuyucuya sunduğu bölüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle din ile çocuk suçluluğu arasında anlamlı bir bağlantının olup olmadığını, suça sürüklenmiş çocukların iman konusundaki bilgi düzeyleri, dine bakış açıları, ibadet konusundaki tutum ve hassasiyetleri, bazı değişkenlere göre dindarlık düzeylerinin değişip değişmediği test edilmiştir. Suça sürüklenmiş çocuklara cezaevinde yönelttiği anketin katılımcılarının ile ailelerine ilişkin demografik bilgilerini, katılımcılarının sayılarını, anket sorularını ve cevapların frekans ve yüzdeler dağılımlarını görmek mümkündür. Örneğin, katılımcılara yöneltilen “Allah vardır ve tektir cümlesine katılıyor musunuz?” sorusuna katılımcıların %99.7 oranında neredeyse tamamının, Peygamberler Allah’ın kulu ve elçileridir cümlesine katılıyor musunuz?” sorusuna %85.8 civarında büyük çoğunluğunun ve “kişi bu dünyada yaptıklarının hesabını verecektir cümlesine katılıyor musunuz?” sorusuna ise %85.1 oranında inandıkları görülmektedir. Buradan hareketle iman konusundaki sorulara verilen cevaplara bakıldığında, katılımcıların %99.7’e ulaşan bir oranla inanç esaslarına çok yüksek düzeyde inandıkları görülmektedir. Ayrıca inanç esasları haricinde katılımcılara zararlı madde kullanımı ve hırsızlık hakkındaki görüşleri sorulduğunda katılımcıların büyük çoğunluğundan “alkol haramdır” (%82.6) ve “hırsızlık günahtır” (%84.5) yönünde cevap alındığı görülmektedir. O halde suça sürüklenen çocukların alkol ve zararlı madde kullanımını veya hırsızlık gibi eylemleri dinen sakıncalı olarak kabul ettikleri görülmür. Ancak her ne kadar inançları açısından bu sakıncaların farkında olsalar da pratikte kendilerini bu eylemlerden uzak tutamadıkları görülmektedir. Bu noktada, dinin olumlu etkisinden istifade edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Benzer şekilde yaklaşık 49 tablo ile okuyucuya aktarılmaya çalışılan anketin

bulgularına ilişkin olarak hemen hemen her tablonun altında yeterince iza-hatta bulunulması oldukça faydalı olmuştur. Zira bu sayede alan dışı okurlar-ın bulguları idrak etmesi kolaylaşmıştır. Güvenlik ve özel hayatın gizli kap-samında katılımcılar ismen zikredilmek yerine K-1, K-2, şeklinde numaralan-dırılarak kodlandığı görülmektedir.

Çalışmanın “Sonuç” (s. 195-202) kısmında ise yazar elde ettiği tespitleri okuyucunun dikkatine sunmaktadır. Suça sürüklenen çocuklarda Allah ve peygambere imanın diğer inanç noktalarına nazaran daha güçlü çıkması, peygambere duyulan sevgi saygıda ihtimam göstermeleri ve şayet onun hayatı-nın yeterince öğretilmesi durumunda suça sürüklenen çocuklar için engelle-yici bir rol oynayacağı düşüncesi, suça sürüklenen çocuklardaki eğitim sevi-yelerinin ve dinî bilgi düzeyinin toplum ortalamasından düşük olması, ço-cukların dinî bilgilerinin şekillenmesinde ailenin (özellikle annenin) tesiri, ço-cukların işlediği suçların çoğunlukla mala karşı işlenen suçlardan hareketle suça sürüklenen çocukların önemli bir kısmının farklı gerekçelerle hırsızlığı meşru görmeleri ve sosyo-ekonomik bölüşümün dengesiz/adaletsiz olması-nın suç oranlarında artışa sebep olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgulardan ha-reketle; suça sürüklenmiş çocukların dindarlık düzeylerinin artmasının dinin başta caydırıcılık gibi birçok işlevinin tesiriyle suça yöneliminin azalmasında bir rol oynadığı sonucuna varılmaktadır.

Birkaç Tenkit:

Giriş bölümünde “çocuklarının treatmanlarının sağlandığı...” (s. 21) ifadesin-deki “treatman” [doğrusu tretman-sosyalleştirme] sözcüğünün Türk-çesi/Türkçeleştirilmiş hali okuyucu ile paylaşılması alana ve literatüre uzak okuyucu için daha anlaşılır olacaktır.

Kitabın birinci bölümünde çalışmanın bir araştırma ürünü olduğu ve araş-tırmanın katılımcıları, araştırma yaş grubu, araştırmanın yapıldığı zaman (1 Temmuz 2016-30 Aralık 2016) ve lokasyon (cezaevi) hakkında bilgi verilmektedir. Oysa bu bilginin kitabın “Önsöz” veya en geç “Giriş” bölümünde oku-yucuyla paylaşılması daha doğru olabilirdi. Her ne kadar gerek “Önsöz”de yer alan “Adalet Bakanlığına Teşekkür” kısmında ve gerekse “Giriş” bölümü-nün sonunda “koşullardaki şartların eskiye nazaran daha iyi olduğu” ve bi-rinci bölümde “bu kitapta, çocuk suçlarının bazı bağımsız değişkenlere göre ... dindarlık arasında anlamlı bir ilişkisinin olup olmadığı ve bu ilişkinin dü-zeyi ele alınmıştır.” (s. 25) gibi ifadelere yer verilmiş olsa da araştırmanın de-tayları okuyucu nazarında tam anlaşılmamaktadır. Dolayısıyla şu haliyle okuyucu kitabın, yapılan bir araştırmadan müteşekkil olduğunu ancak (s. 28-29) öğrenmektedir.

Yine birinci bölümde “Yöntem” başlıklı alt bölümde (s. 29) yazar kullanı-lan araştırma yöntemlerinden bahsederken yorumlayıcı yöntemi ifade eder-ken parantez içinde “Hermetik” kelimesini kullandığı görülmektedir. Fa-

kat sayfa 32’de ise “...elde edilen veriler hermenötik yöntemle yorumlanmış...” ibaresi mevcut. Burada hermenetik ve hermenötik gibi iki farklı yazıma başvurulması alan-dışı okuyucu nazarında kafa karışıklığına neden olabilir kanaatindeyim.

İkinci bölümde (s. 35) “bun ekollerin..” diye başlayan cümlede yazım yanlışlığı mevcuttur. Kitabın yeni baskılarında bu hatanın düzeltilmiş olması isabetli olacaktır. Ayrıca sayfa 39’da Türkçe “vücut tiplerine” karşılık gelen ve parantez içinde verilen İngilizce “somatotype” kelimesinin belki bir dipnot ile de olsa Yunanca “soma” (σῶμα) ve “typos” (τύπος) kelimelerinden müteşekkil olduğu ifade edilebilirdi. Böylece kelimenin menşei hakkında okuyucunun merakı giderilebilirdi. Sayfa 53’te ise “suçlu” kavramını tanımlarken “cite’nin yasalarına uymayı reddeden kişi...” der. Burada “cite” kelimesi yerine (veya devamında parantez içinde) Türkçe karşılığı, ortak bilinç, okuyucuyla paylaşılmalıydı.

Üçüncü bölümde okuyucuya tablolarla sunulan anket ve mülakatların birinci yarısı için yeterince izahatın verilmiş olduğu söylenebilir. Öte yandan, “Tablo-42” haricinde özellikle 25-49 arasındaki tablolara ilişkin izahat daha fazla olabilirdi.

O halde bu eser kimlere hitap etmektedir? Din sosyolojisine ilişkin Batı *academiasında* ülkemize nispetle daha fazla gelişmelerin yaşandığı gerçeği hatırlandığında, değerlendirmesini yaptığımız bu çalışmanın ülkemiz akademiasında din sosyolojisi alanına katkıda bulunacağı şüphesizdir. İçerik ve başvuru hem batılı hem de Türk yazarların çeşitliliği açısından din sosyolojisi, suç, suç ve çocuk, din ve suç arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmacılara da alana ait genel bir okuma listesi sunması açısından yararlı olacaktır. Son olarak bu eserin, akademik meşguliyetlerden öte ve bilakis sözünü ettiğimiz meselelere meraklı okuyucuların merakını giderme konusunda etkili olabileceği kanısındayım.

Kaynakça

- Çelik, Ercan. *Çocuk, Suç ve Din İlişkisi*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2023.
- Çelik, Ercan. “Yüksek Eğitim Sisteminde Din Sosyolojisinin Yeri”. *Klasikten Moderniteye Geçiş Bağlamında Türkiye’de Dini Eğitim*. ed. Seyfullah Kara - Salih Aybey. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2022.
- Çelik, Ercan vd. “Çocukların Suça Sürüklenmesinin Önlenmesinde Aile Kurumu ve Dinin Önemi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 23/4 (2018), 1425-1432.